

# ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ / ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

УДК 33:338:338.2

ДВІГУН А.О.<sup>1\*</sup>, ОСОС П.А.<sup>2</sup>

1\* д.е.н., професор, головний науковий спеціаліст Національного інституту стратегічних досліджень, e-mail: dvigun.alla@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0168-8682

2 викладач кафедри маркетингу, економіки, управління та адміністрування, ВНЗ «Національна академія управління», e-mail: osospavlo@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7036-3737

## ЗБИТКИ ОСВІТНЬОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ. ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ

**Мета.** Визначення рівня впливу війни на забезпечення якісного освітнього процесу та визначення кроків відновлення. **Методика.** При проведенні дослідження було використано методи порівняльного аналізу, системно-структурний, узагальнення, економіко-статистичний, абстрактно-логічний, монографічний, методи аналізу та синтезу. **Результати.** Вторгнення російської армії на територію України 24 лютого 2022 року спричинило жахливі руйнування в тому числі цивільної інфраструктури України. Завдані значні збитки цивільній інфраструктурі мають негативний вплив на функціонування та розвиток вітчизняного національного господарства. Сьогодні патова ситуація спостерігається і для інфраструктури освітнього сектору. Значна кількість руйнувань освітніх закладів має негативний вплив на забезпечення якісного освітнього процесу в Україні. Потрібен план відновлення та модернізації інфраструктури та план впровадження ключових пріоритетів політики в сфері освіти, вчасне впровадження яких мінімізує освітні втрати та забезпечить стійкість вітчизняної освіти. **Наукова новизна.** Авторами визначені масштаби збитків та рекомендації відновлення у сфері освіти. **Практична значимість.** Висновки та пропозиції авторів статті можуть бути корисними при формулюванні пріоритетів розвитку освіти в Україні.

*Ключові слова:* освітній сектор, об'єкти інфраструктури, відновлення та модернізація.

### Постановка проблеми

Майже рік війни визначив суттєві виклики для сфери освіти: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу; обмеження доступу до базових потреб людини; масштабні руйнування освітньої інфраструктури та пошкодження приміщень закладів освіти; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу; порушення безперервності освітнього процесу; втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій тощо.

Кількість проблем у частині збитків сфери освіти, які потребують вирішення вимагає науково обґрунтованого підходу до визначення їх пріоритетності та інтегрування

до національної програми подолання наслідків війни в Україні.

### Формування цілей статті

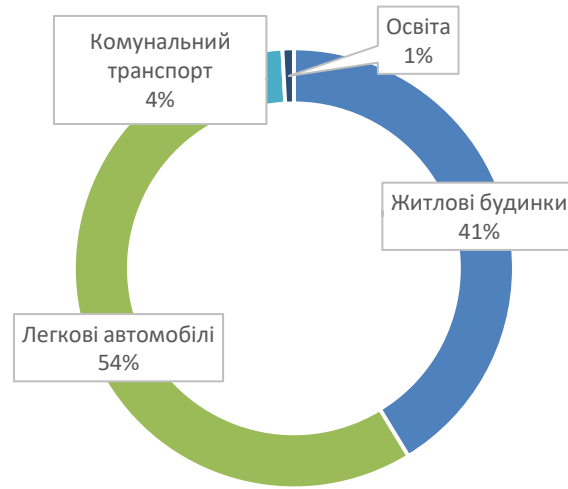
Дослідження масштабу збитків освітнього сектору за рік війни та визначення шляхів відновлення та відбудови.

### Виклад основного матеріалу дослідження

За оцінками експертів прямі збитки для вітчизняної інфраструктури у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України становили 137, 8 млрд. дол. США (станом на грудень 2022 року): найбільше постраждала інфраструктура України збитки склали 35,6 млрд. дол. США; втрати промисловості та підприємств становили 13 млрд. дол. США; суттєвих втрат (2,2 млрд.дол.США) зазнали заклади сфер культури спорту та релігії.

Російська Федерація продовжує завдавати збитки також і освітнім закладам України. Сума збитків сфери освіти збільшилась на

400 млн. дол. США та досягла 8,6 млрд. дол.США (Рис.1). [4]

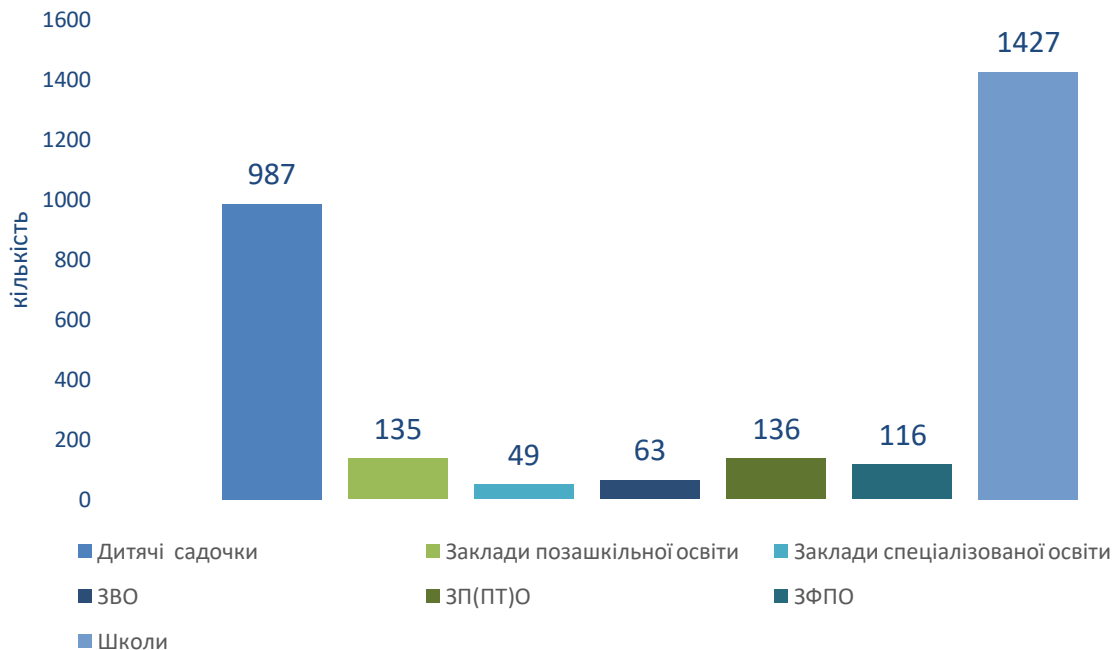


**Рис. 1 Пошкоджені та зруйновані об'єкти в Україні (станом на грудень 2022 р.)**

Джерело: розраховано за даними оцінки KSE Institute [4]

У освітньому секторі загальна кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів

досягла 2 913, у т ч. зруйнованих – 407; пошкоджених – 2 506 (Рис.2).



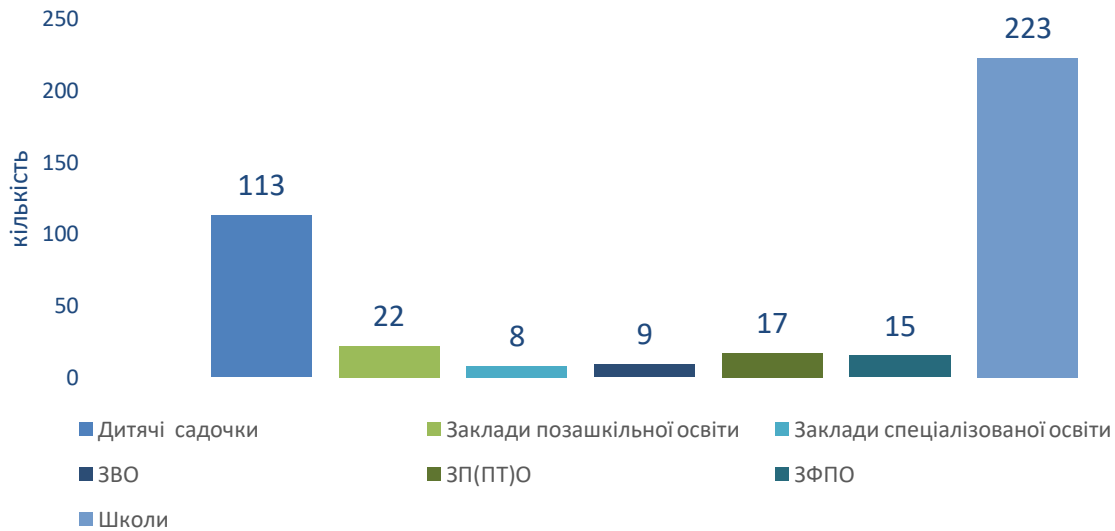
**Рис. 2. Зруйновані та пошкоджені об'єкти освітнього сектору за типами навчальних закладів**

Джерело: розраховано за даними Міністерство освіти і науки України (інтерактивна мапа зруйнованих та пошкоджених об'єктів), [5]

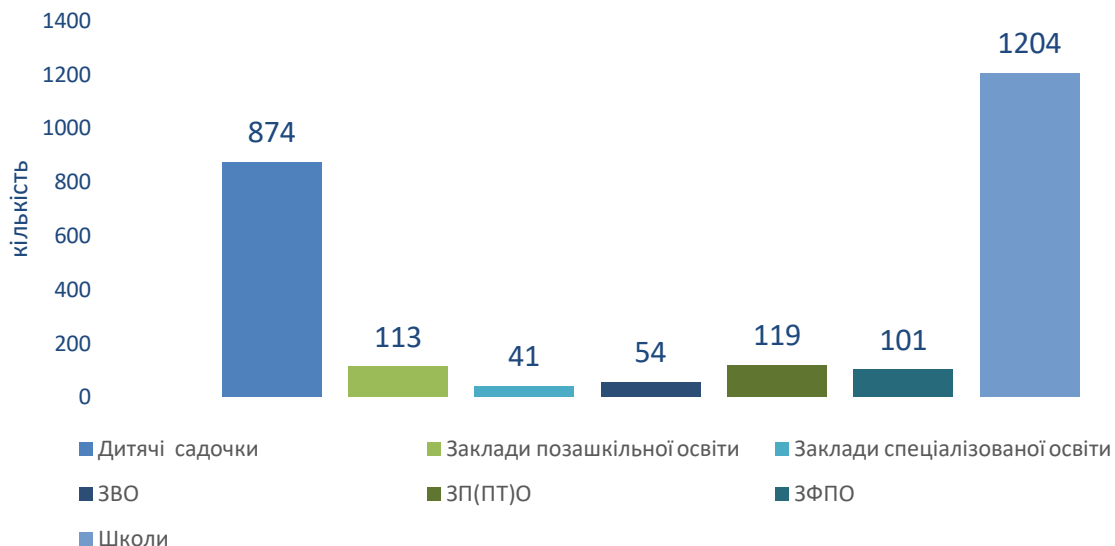
Рис. 2 свідчить, що серед усіх типів навчальних закладів найбільша частка зруйнованих чи пошкоджених – серед вищих навчальних закладів. Частково це пояснюється тим, що у Харківській області, яка зазнала чи не найбільших руйнувань, знаходилося 63 заклади вищої та передвищої освіти, що є другим показником в країні після м. Києва.

Найбільших пошкоджень/руйнувань за кількістю зазнали школи та дитячі садочки, оскільки вони є найбільш численними серед навчальних закладів. Найбільше

постраждалих садочків та шкіл – у Дніпропетровській, Одеській, Харківській та Київській областях. Руйнувань та пошкоджень зазнали 1427 шкіл (1427 об'єктів), у т.ч. руйнувань 223 об'єкти, а найменше заклади спеціалізованої освіти (49 об'єктів, у т.ч. руйнувань 8 об'єктів) у розрізі за всіма регіонами України. У тому числі, найбільше пошкоджень також зазнали школи (1 204 об'єкти), а найменше заклади спеціалізованої освіти (41 об'єкт). (Рис.3, 4).



**Рис.3. Кількість зруйнованих об'єктів освітнього сектору за типами навчальних закладів**  
 Джерело: розраховано за даними Міністерство освіти і науки України, (інтерактивна мапа зруйнованих та пошкоджених об'єктів), [5]



**Рис.4. Кількість пошкоджених об'єктів освітнього сектору за типами навчальних закладів**  
 Джерело: розраховано за даними Міністерство освіти і науки України, (інтерактивна мапа зруйнованих та пошкоджених об'єктів), [5]

Найбільше зруйнованих та пошкоджених об'єктів спостерігається у Донецькій області (760 об'єктів; 26%) та Харківській області (624 об'єкти; 21%). Незначна кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури освітнього сектору спостерігається у Львівській області (1 об'єкт), Тернопільській області (1 об'єкт), Рівненській області (2 об'єкти), Вінницькій

області (4 об'єкти), та Хмельницькій області (5 об'єктів). Найбільше шкіл зруйновано та пошкоджено також у Донецькій області (328 об'єктів), а закладів спеціалізованої освіти у Харківській області (18 об'єктів). [3] Зруйнованих шкіл (96 об'єктів) та закладів спеціалізованої освіти (5 об'єктів) найбільше у Запорізькій області (Рис.5).

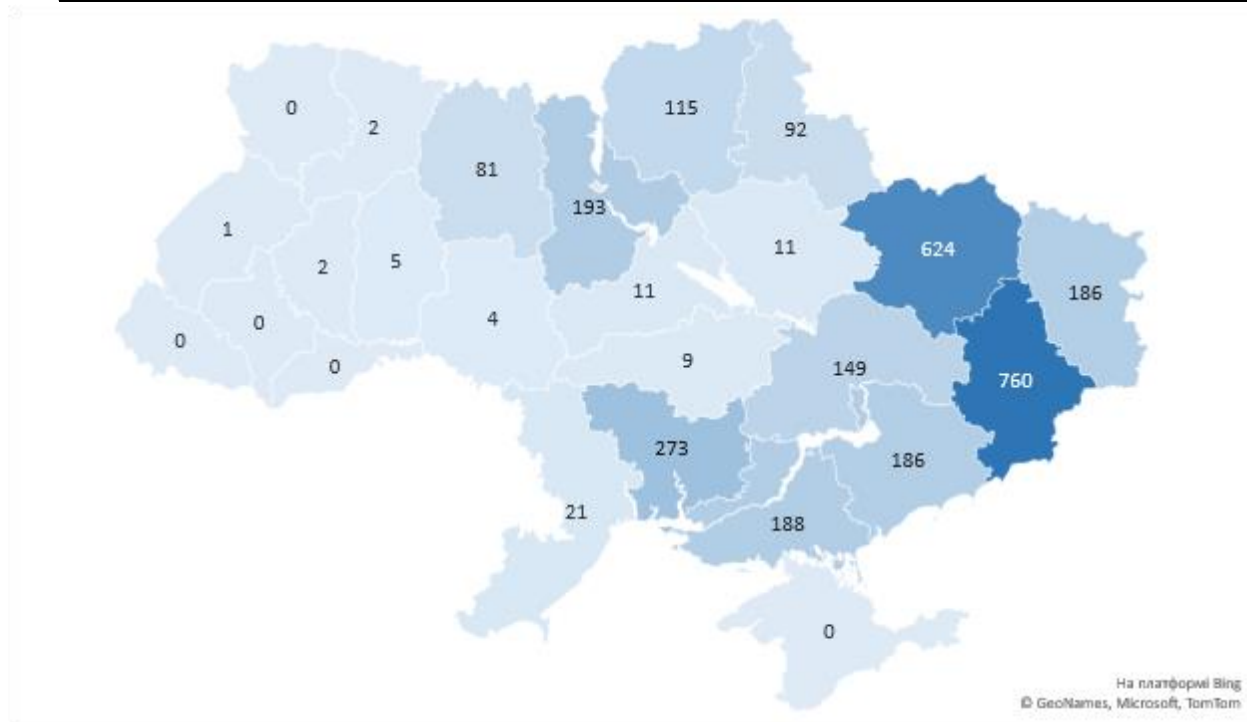


**Рис.5. Частки пошкоджених/зруйнованих навчальних закладів від загальної кількості, за типами, %**

*Джерело: розраховано згідно з даними порталу МОН «Освіта під загрозою». [5]*

Зрозуміло, що чим тривалішими та інтенсивнішими були бойові дії в регіоні, тим більше в ньому пошкоджених та зруйнованих закладів освіти (як і інших будівель). Третью за цим показником є Миколаївська область, яка прийняла на себе основні удари російської армії на південному фронті. Співмірні збитки освітнього сектору у північних областях. Водночас кількість пошкоджених/зруйнованих закладів освіти в Херсонській та Запорізькій областях, які частково перебували в окупації ще з перших днів війни, приблизно вдвічі менша. Отже, руйнування освітньої інфраструктури на півночі були обмеженими в часі, проте значно інтенсивними. В областях, які не були окуповані, масштаби руйнувань менші: руйнування та пошкодження повністю відсутні у Закарпатській області, Івано-Франківській області, Чернівецькій області та Волинській області.

Окрім пошкоджень освітньої інфраструктури страшними викликами є гуманітарні проблеми. За висновком експертів ЮНІСЕФ російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей. Гуманітарні проблеми примножуються та зростають щогодини. Сотні дітей убито й поранено, щосекунди діти зазнають глибоких травм від насильства (1). Окрім цього, війна й масові переміщення знищують джерела прибутку та економічні можливості жителів України. Унаслідок цього багато сімей залишаються без достатнього доходу для задоволення своїх основних потреб і не можуть надати належну підтримку своїм дітям. (2)



**Рис.6. Зруйновані та пошкоджені об'єкти інфраструктури освітнього сектору в розрізі за регіонами**

*Джерело: розраховано за даними Міністерство освіти і науки України, (інтерактивна мапа зруйнованих та пошкоджених об'єктів)». [5]*

## Висновки

З початку повномасштабного наступу російських військ на територію України вітчизняна цивільна інфраструктура була суттєво знищена. Водночас російська армія заподіяла значну шкоду інфраструктурі освітнього сектору України. Така шкода має беззаперечний негативний вплив на якість та ефективність освітніх процесів в Україні. Тому першочерговими кроками на шляху підвищення ефективності цих процесів мають бути:

1. Створення єдиної державної інформаційно-комунікаційної системи для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про пошкоджене та знищене майно, просторові координати об'єктів, об'єктів освітньої інфраструктури тощо.

2. Відбудова та відновлення освітньої інфраструктури (обов'язкове облаштування бомбосховищ під час відновлення зруйнованих і будівництва нових закладів освіти), створення сучасних закладів, які забезпечать гідні умови для здобуття українцями якісної освіти на рівні світових

стандартів. Розробка та прийняття постанов КМУ щодо порядку ведення Єдиного реєстру об'єктів державної та комунальної власності (на заміну постанов від 14 квітня 2004 р. №467 "Про затвердження Положення про Єдиний реєстр об'єктів державної власності" та від 30.11.2005 № 1121 "Про затвердження Методики проведення інвентаризації ПРОЕКТ 12 об'єктів державної власності).

3. Розроблення та запровадження єдиного концептуального підходу та плану заходів для державних органів та органів місцевого самоврядування щодо визначення збитків, завданих внаслідок війни, уніфікації підходів та методів такого визначення.

4. Забезпечення сталості навчання здобувачів освіти, які вимушено переміщені з України за кордон під час війни; створення передумов для їх повернення, якщо вони виїхали за кордон.

5. Проведення заходів із нормативно-правової, фінансової підтримки учасників освітнього процесу, що опинилися на тимчасово окупованих територіях. Посилення співпраці з міжнародними донорами та партнерами щодо розв'язання гуманітарних проблем.

6. Гармонізація нормативно-правової бази регулювання освіти й науки в Україні з освітнім і дослідницьким законодавством Європейського Союзу. [3]

7. Розробка та впровадження концепції розвитку приватної освіти в Україні, з врахуванням провідного досвіду та стандартів країн ЄС.

DVIGUN A.O.<sup>1\*</sup>, OSOS P.A.<sup>2</sup>

1\* D.en., professor, chief scientific specialist of the National Institute of Strategic Studies, e-mail: dvigun.alla@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-0168-8682

2 Lecturer at the Department of Marketing, Economics, Management and Administration, National Academy of Management University, e-mail: osospavlo@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7036-3737

## DAMAGE TO THE EDUCATION SECTOR DURING THE WAR. WAYS OF INFLUENCE AND RECONSTRUCTION

**Goal.** The article discusses the main features of behavioral economics as a new section of economic theory. The new direction in theory is a reflection of the actual change in the model of human behavior, the impact of the digital economy on the individual and the transformation of property relations under the influence of the market environment, which brings to the fore the issues of recognition of rules, the definition of reputation as a level of trust and economic ethics. It is shown that serious shifts in property relations in the behavioral economy act as evidence of the profound nature of the changes in the institution of property rights under the influence of ethical, social, psychological and other behavioral assumptions in economic behavior. **Methodology.** The study is based on dialectics as a scientific and philosophical method of knowledge, a systematic approach, analytical and expert economic method. First of all, behavioral economics relies on observation and experimentation. A distinctive feature of modern research methods has been the development of an economic model of human behavior based on and influenced by empirical facts collected in the field of behavioral and experimental economics. In essence, the paper uses an interdisciplinary methodology, formed by the efforts of both economists and psychologists, is an example of productive interaction between theoretical and experimental sciences. **Results.** The article systematically and comprehensively analyzes the specificity of behavioral institutions inherent in the digital economy. It has been revealed that academic economists have come to the realization that not only economic, but also all social institutions, the system of norms and rules, moral values are not only important, but vital for the transformation of all types of property, at the same time the role of the institute of property rights is increasing. It is proved that moral norms are not enough to ensure a climate of trust in the economy. It has been argued that it is especially important to minimize transactional losses by achieving a high level of trust of all agents in the leading economic institutions in conditions of decline in economic and business activity. **Scientific novelty.** Theoretically proved that behavioral economics is formed as a new intellectual platform of scientific community, a new type of scientific thinking, explicitly taking into account psychological, moral and other behavioral assumptions in economic behavior. It is proved that today the digital economy fundamentally changes the model of the institution of property rights, forms innovative business models, which become an important core of behavioral economics. It is indicated that trust forms the reputation of the subjects and institutions of the behavioral economy. **Practical Significance.** The practical conclusions of the article are that behavioral economics is a new and promising area of research, which has proposed a completely new model of the individual in the economy and has largely changed the view of modern economic science. Behavioral economics has shown and proved how much human behavior in real life deviates from ideal rational behavior. The reasons for modification of the human model in economics under the influence of various economic, social, psychological and other factors are given. In behavioral economics the problem of formation of new forms of realization of institute of property rights is actual, and any paradigm of behavioral economics should solve the problem of trust in interrelations between economic subjects in preservation of property rights system.

**Keywords:** behavioral economics; digital economy; property; institution of property rights; human behavior model; trust, reputation

## REFERENCES

1. The war in Ukraine poses an immediate threat to children / UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/donate-now>.
2. 100 days of war in Ukraine resulted in 5.2 million children needing humanitarian aid / UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/one-hundred-days-war-ukraine-have-left-52-million-children-needhumanitarian>.
3. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, "UKRAINE RAPID ASSESSMENT OF DAMAGE CAUSED AND NEEDS FOR RESTORATION." URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-ukrainy-svitovyi-bank-ievropeiska-komisiia-ta-oon-prezentuvaly-zvit-shchodo-zbytkiv-ukrainy-zavdanykh-rf-zarik-viiny>
4. Project "Russia will pay", Damaged in Ua, URL: <https://damaged.in.ua/>.
5. Ministry of Education and Science of Ukraine, "7 million children in Ukraine (interactive map of destroyed and damaged objects)," 2023. URL: <https://saveschools.in.ua/>

Стаття надійшла до редакції: 07.12.2022  
Received: 2022.12.07